

TYT COĞRAFYA · ÜNİTE 1 / 7 · DOĞAL SİSTEMLER

Coğrafya ve Harita: TYT Hap Bilgi

ÖSYM TYT'de coğrafyanın alt dallarını üç kez sordu (klimatoloji, jeomorfoloji, beşerî coğrafyanın dalları), harita seçimini bir kez. Bu sorular kısa ama kavramı tam bilmeyi istiyor: bir özelliğin hangi dalın konusu olduğunu ayırt etmek.

Notlar coğrafyanın ilkelerini, alt dalları iki tabloda, haritayı ölçek ve harita türleriyle veriyor.

Bu üniteye
4 çıkmış soru (2018-2026)
bu bloktan yılda ~2 soru
4 ÖSYM tuzağı

① ÖSYM bu üniteden ne sordu?

4 sorunun 3'ü tek konudan geldi: Coğrafyanın alt dalları.

Coğrafyanın alt dalları ■■■ 3 soru

2018/6 Sıcaklık farkı ve kar: klimatoloji 2019/6 Beşerî coğrafyanın dalları

2022/7 Karst şekilleri: jeomorfoloji

Harita bilgisi ■ 1 soru

2022/6 Hangi haritaya bakılmalı?

Sorular ÖSYM'nin yayımladığı 2018-2026 TYT soru kitapçıklarından (Sosyal Bilimler testi). Soruların metni ÖSYM'nin telifinde olduğu için burada yok; notlarda **TYT 2025/4** gibi bir damgayla, sorulduğu yıl ve numarasıyla işaretli. Numarayla soruyu kitapçıkta bulabilirsiniz.

② Doğa ve İnsan

Coğrafyanın konusu ve ilkeleri

- Coğrafya insan ile doğal ortam arasındaki karşılıklı etkileşimi inceler: doğa insanı (iklim, yer şekilleri), insan doğayı (baraj, tarım, kentleşme) etkiler.
- **Dağılım ilkesi**: bir olayın nerede görüldüğü ve yayılışı. **Bağlantı (karşılıklı ilişki) ilkesi**: olayların birbirini nasıl etkilediği. **Nedensellik ilkesi**: olayın neden orada görüldüğü.
- Doğal sistemin dört ortamı: atmosfer (hava), hidrosfer (su), litosfer (taş küre), biyosfer (canlılar). Hepsi birbirine bağlıdır.

3 Coğrafyanın Alt Dalları

Fiziki coğrafya

ALT DAL

İNCELER

Klimatoloji

İklim: sıcaklık, yağış, rüzgâr, karın yerde kalma süresi ve iklimin insana etkisi **TYT 2018/6**

Jeomorfoloji

Yer şekillerinin oluşumu, gelişimi ve dağılışı: dağ, ova, vadi, karst şekilleri **TYT 2022/7**

Hidroğrafya

Sular; dalları okyanus (oseanografya), göl (limnoloji), akarsu (potamoloji), buzul (glasyoloji)

Biyocoğrafya

Bitki ve hayvanların dağılışı

Toprak coğrafyası

Toprakların oluşumu, türleri ve dağılışı

Kartografya

Harita yapma bilgisi ve tekniği

Beşerî ve ekonomik coğrafya

ALT DAL

İNCELER

Nüfus coğrafyası

Nüfusun dağılışı, artışı, yapısı ve göçler **TYT 2019/6**

Yerleşme coğrafyası

Kır ve şehir yerleşmeleri

Siyasi coğrafya

Devletler, sınırlar ve jeopolitik **TYT 2019/6**

Ekonomik coğrafya

Tarım, sanayi, enerji, ulaşım, ticaret ve turizm coğrafyası

ÖSYM'nin alt dal soruları

- Günlük ve yıllık sıcaklık farkı, karın yerde kalma süresi, sıcaklığa bağlı enerji ve sulama ihtiyacı: hepsi iklimle ilgili, cevap **klimatoloji**. Sulama geçse de konu sular değil, iklim. **TYT 2018/6**
- Beşerî coğrafya şemasında enerji, yerleşme ve ulaşım coğrafyasının yanına **nüfus** ve **siyasi** coğrafya gelir. Bitki ve toprak coğrafyası fiziki coğrafyanın dallarıdır. **TYT 2019/6**
- Delikli karst (dolinler) ve küleli karst (koni biçimli tepeler) birer yer şekli: oluşumunu, gelişimini ve dağılışını **jeomorfoloji** inceler. **TYT 2022/7**

4 Harita Bilgisi

Ölçek

KAVRAM	AÇIKLAMA
Kesir ölçek	1/500.000: haritadaki 1 cm gerçekte 500.000 cm (5 km)
Büyük ölçek	Paydası küçük: dar alan, çok ayrıntı, az bozulma (şehir planı)
Küçük ölçek	Paydası büyük: geniş alan, az ayrıntı, çok bozulma (dünya haritası)
Hesap	Gerçek uzunluk = harita uzunluğu × ölçeğin paydası

Harita türleri ve yer şekillerinin gösterimi

- Fiziki haritalar yer şekillerini, siyasi haritalar devletleri, sınırları ve başkentleri, özel (tematik) haritalar tek bir konuyu (nüfus, iklim, tarım) gösterir.
- İki ülkenin dünyadaki yerini, komşularını, aralarındaki uzaklığı ve aradaki ülkeleri görmek için ikisini birlikte gösteren küçük ölçekli harita gerekir: Dünya Siyasi Haritası. Tek bir bölgenin ya da ülkenin haritası ikisini birlikte göstermez. TYT 2022/6
- İzohipsler (eş yükselti eğrileri) aynı yükseltideki noktaları birleştirir: eğriler sıklaştıkça eğim artar, seyredikçe azalır. Eğriler kesişmez.
- Kabartma (renk) yönteminde yükseltiye göre renk verilir: yeşil alçak, sarı-kahverengi yüksek; denizlerde mavi derinleştikçe koyulaşır.
- Projeksiyon küreyi düzleme aktarır; her projeksiyonda bir bozulma olur. Dünya haritalarında kutuplara doğru alanlar büyür.

5 ÖSYM'nin Kalıbı

Alt dal sorusunu çözmek

- 1 Parçadaki bilgilerin ortak konusunu bul: sıcaklık ve kar → iklim; dolin ve tepe → yer şekli.
- 2 Tek bir bilgiye takılma: "sulama" sözcüğü suya, ama soru iklimin etkisini anlatıyor olabilir.
- 3 Fiziki ve beşerî dalları karıştırma: bitki ve toprak coğrafyası fiziki, nüfus ve siyasi coğrafya beşerî.

ÖSYM'nin dört sorusu

SORU

KİLİT NOKTA

Sıcaklık farkı ve kar

Klimatoloji. TYT 2018/6

Beşerî coğrafya şeması

I nüfus, II siyasi coğrafya. TYT 2019/6

Türkiye ve Güney Kore

Dünya Siyasi Haritası. TYT 2022/6

Delikli ve kuleli karst

Jeomorfoloji. TYT 2022/7

6 ÖSYM tuzakları: tek sayfada

Her çıkmış sorunun bir tuzağı var. Sınavdan önceki son tekrar için bu liste yeter.

- 1 Sulama ihtiyacı geçse de sıcaklık ve kar anlatan parça hidroğrafyanın değil, klimatolojinin konusudur. TYT 2018/6
- 2 Bitki ve toprak coğrafyası beşerî değil, fiziki coğrafyanın dallarıdır. TYT 2019/6
- 3 İki ülkenin yerini ve aradaki ülkeleri tek bir ülke ya da bölge haritası göstermez; dünya siyasi haritası gerekir. TYT 2022/6
- 4 Karst şekillerini inceleyen dal biyocoğrafya ya da hidroğrafya değil, jeomorfolojidir. TYT 2022/7

7 Kendini dene: doğru mu, yanlış mı?

Önce D ya da Y'yi işaretle; cevaplar sayfanın sonunda.

1. Klimatoloji iklimi inceler. ☐ D ☐ Y
2. Jeomorfoloji suları inceler. ☐ D ☐ Y
3. Limnoloji göllerin bilimidir. ☐ D ☐ Y
4. Nüfus coğrafyası fiziki coğrafyanın dalıdır. ☐ D ☐ Y
5. Büyük ölçekli haritalarda ayrıntı fazladır. ☐ D ☐ Y
6. 1/1.000.000 ölçek, 1/25.000 ölçekten büyüktür. ☐ D ☐ Y
7. İzohipsler sıklaştıkça eğim artar. ☐ D ☐ Y
8. Siyasi haritalar yer şekillerini gösterir. ☐ D ☐ Y
9. Kartografya harita yapma tekniğidir. ☐ D ☐ Y

10. Dağılış ilkesi bir olayın neden orada görüldüğünü sorar.

D Y

Cevaplar

1. D Sıcaklık, yağış, rüzgâr ve iklim tipleri.
2. Y Jeomorfoloji yer şekillerini, hidrografiya suları inceler.
3. D Hidrografiyanın göllerle ilgilenen dalı.
4. Y Nüfus coğrafyası beşerî coğrafyanın dalıdır.
5. D Dar alan gösterir, ayrıntı çok.
6. Y Paydası büyük olan küçük ölçektir.
7. D Kısa yatay mesafede çok yükselti değişimi.
8. Y Yer şekillerini fiziki haritalar gösterir.
9. D Haritanın çizimi ve tasarımı.
10. Y Bu nedensellik ilkesi; dağılış ilkesi nerede görüldüğünü sorar.

Kaynak: Test yapısı: ÖSYM 2026-YKS Kılavuzu, Tablo 1A. Sorular ve cevaplar: ÖSYM'nin yayımladığı 2018-2026 TYT soru kitapçıkları (Sosyal Bilimler testi).